

Uitzetten van weidevogels in Fryslân: een korte reflectie

Opgesteld door Theunis Piersma, Jos Hooijmeijer & Jelle Loonstra
(Rijksuniversiteit Groningen, RUG)

Ondanks 50 jaar weidevogelbeleid, agrarisch natuurbeheer, weidevogelreservaten, onderzoek en gepassioneerde beleidsmakers, natuurbeschermers, boeren en vrijwilligers, is het nog niet gelukt de teloorgang van de eens zo algemeen voorkomende vogels als de grutto en kievit op het platteland te stoppen. Zelfs in gebieden met een expliciete weidevogeldoelstelling lukt het niet om weidevogelpopulaties weer te laten groeien of in stand te houden en daarbuiten gaat de afname in hoog tempo door. De gebieden waar weidevogels nog wel voorkomen, zijn dan ook met recht landschappelijke vluchtheuvels geworden in een gedegeneerd habitat. En doordat deze gebieden in omvang steeds kleiner worden, worden ze ook steeds kwetsbaarder voor randeffecten zoals verdroging, verstoring en predatie.

Vanuit de algemene evaren zorg van de blijvende teloorgang van de weidevogels in Fryslân heeft de BFVW het plan opgevat om te kijken naar de mogelijkheden om in kansrijke weidevogelgebieden het herstel van de populatie te stimuleren door het bijplaatsen van in gevangenschap opgefokte kuikens. De focus zou daarbij moeten liggen op grutto's en kieviten. Het TeamSkries van de RUG is gevraagd om, vanuit haar jarenlange ervaring met grutto-populatie-onderzoek en het opfokken van grutto's, een voorstel uit te werken in hoeverre zo'n plan ook in Fryslân uitgevoerd zou kunnen worden.

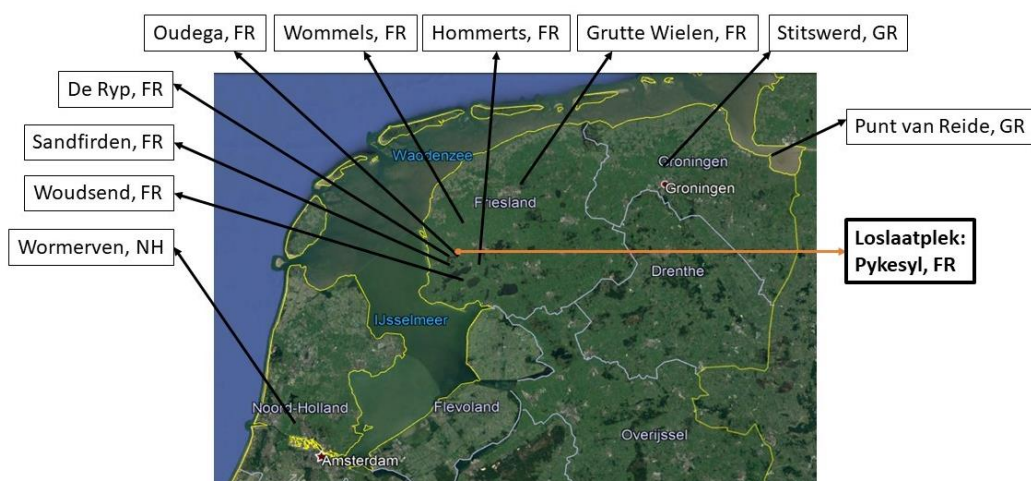
In deze notitie schetsen we in het kort de mogelijkheden die wij zien op grond van onze ervaringen met het laten opgroeien van gruttokuikens in gevangenschap in 2016 en 2017 en onze waarnemingen van de bewegingen na het loslaten van deze kuikens nadat ze voorzien waren van een satellietzender (Wat allemaal in het kader van het grote wetenschappelijke project 'Gaan grutto's naar school?' plaatsvond en *alleen* mogelijk was door de aan Piersma toegekende NWO-Spinoza premie 2014). Wij reflecteren kort op de veelheid aan onbekenden, en de noodzaak om eerst meer kennis te verzamelen, met name over kieviten, alvorens 'headstarting' als serieuze beleidsmaatregel overwogen kan worden.

In juni en juli 2016 en 2017 lieten we 42 jonge grutto's los bij Pikesyl. Deze grutto's waren afkomstig uit eieren verzameld in de minst 'kansrijke', intensief-beheerde raaigraslanden en maispercelen in zuidwest Fryslân. De eieren werden in een broedmachine uitgebroed en de kuikens opgefokt in het hooivak van een boerderij in It Heidenskip. In de leeftijd van 5-25 dagen kregen ze iedere dag de kans om in een aantal uitgerasterde stukjes bloemrijk grasland in en bij polder De Samenvoeging bij Koudum van 8-17:30 uur in wisselende

groepjes van 8 kuikens zelfstandig en natuurlijk te foerageren; gedurende de rest van de dag werden ze bijgevoerd met kuikenopgroei-korrels (Micro lund, Lund, Verl, Duitsland). Vanaf het moment dat ze vliegvlug werden tot het moment van loslaten, verbleven de grutto-kuikens in een ruime vliegekooi in de boerderij in It Heidenskip, waarbij ze minstens 1 x per twee dagen een uur aan het zonlicht werden blootgesteld vanwege hun vitaminebalans. Voor het loslaten, werden ze voorzien van een 5 g satellietzender met zonnecellen, die het mogelijk maakte om hun lokale bewegingen en de trek vanaf dat moment in kaart te brengen.

Van de 42 met zenders losgelaten grutto's keerden er van 2017-2019 uiteindelijk 10 twee- of driejarige overlevers terug naar Nederland, een percentage dat niet veel afwijkt van wat we hebben berekend voor met ringen gemarkeerde grutto (E. Rakhimberdiev et al. in prep.). Het is dus mogelijk om grutto's in gevangenschap groot te krijgen en het is daarmee ook bewezen dat ze weer naar het noorden terugkeren. In 2019 deden van de 10 overlevers, 2 vogels een broedpoging, en dat waren beide vrouwtjes. De mannen bleven ongepaard, zoals te verwachten was door de scheve aantalsverhoudingen van de twee sexen (Loonstra et al. 2019).

De grutto's keerden echter niet terug naar It Heidenskip, of de loslaatplek Pikesyl, ze keerden terug naar heel Nederland. Van de 10 keerden weliswaar 7 terug naar Fryslân, maar er waren er maar 3 die naar het studiegebied in zuidwest Fryslân terugkeerden. Een van de in Engeland opgefokte grutto's werd in de zomer van 2019 in Nederland gezien, en het is mogelijk dat die grutto hier heeft proberen te broeden. Met 'headstarting' vullen we dus kennelijk de hele flyway-populatie aan; niet de lokale populatie.

Kaart met de in 2019 naar het noorden teruggekeerde opfok-grutto's uit It Heidenskip, die op de aangegeven plekken probeerden een territorium te bemachtigen of zelfs eieren te leggen.

Inmiddels is in ons studiegebied (Súdwest-Fryslân) het aandeel grutto-nesten op ‘kansarm’ boerenland (regulier intensief bewerkte raaigrasakkers) teruggelopen van 30% een tiental jaren geleden tot 8% in 2019, een zich doorzettende trend. Daarmee wordt het aandeel echt kansarme grutto eieren klein.

Over het opfokken van grutto’s weten we inmiddels vrij veel, maar over kieviten hoegenaamd niets. Wel weten we dat het met kieviten minstens zo slecht gaat als met grutto’s en dat er in Fryslân legaal en illegaal ervaring is opgedaan met het opfokken van kieviten vanuit de broedmachine. Niemand kan echter vertellen wat de overleving is van kievit-opfokkuikens na een jaar, of die afwijkt van de normale overleving van jonge kieviten en waar opgefokte kuikens later als broedvogel terecht zullen komen. Een verschil met de grutto is dat er relatief veel ‘kansarme’ nesten zijn: kieviten broeden graag op maisland waar door alle landbewerkingen en ongunstige opgroeiomstandigheden voor de kuikens meestal weinig van terecht komt.

Natuurlijk kunnen we ons meteen afvragen welk belang er mee gediend is om weidevogels op te fokken zolang er nauwelijks plekken te vinden zijn waar de natuurlijke reproductie voldoende is om de populatie in stand te houden, laat staan te laten groeien. Dat argument hebben we het meest gehoord van tegenstanders van een broedmachine-plan. Het heeft iets onethisch omdat het geen duurzame oplossing is voor het behouden van weidevogels. Ook in de UK hebben de ge-headstarte grutto’s door predatie onvoldoende broedsucces omdat het landschap uiteindelijk bepaalt welke soorten ergens voor kunnen komen.

Om technisch te onderzoeken of het zin heeft om zulke eieren te redden, en de kans te grijpen om eindelijk iets nieuws over kieviten te leren, kunnen we dan ook niet anders adviseren om samen met de beste kievit-opfokkers van Fryslân, een proef te doen van 2-3 jaar, onder wetenschappelijke begeleiding van de RUG, om zo veel mogelijk lering te trekken voor een soort waar we eigenlijk niks van weten. Tijdens deze proef zullen kansarme kievitseieren moeten worden uitgebroed, opgefokt, en losgelaten met satellietzenders en zal de overleving en terugkeer gemeten moeten worden. Tezamen met identieke metingen aan “wilde” kieviten zal dit antwoord geven op de vraag of ‘opfok’-kieviten overleven, of ze terug keren naar Fryslân en of deze kieviten zich vervolgens ‘natuurlijk’ gedragen? Met als bonus-punt dat het gebruik van 5 g satellietzenders de mogelijkheid geeft om in de tussenliggende winters eventuele sterfte door jacht in Frankrijk te documenteren, en te publiceren.

Kortom, het is technisch goed mogelijk om grutto’s in gevangenschap op te fokken, maar het is onmogelijk om door gericht uitzetten, in specifieke gebieden de populatie te versterken. Voor kieviten is dit niet bekend.

Loonstra, A. H. J., Verhoeven, M. A., Senner, N. R., Hooijmeijer, J. C. E. W., Piersma, T., & Kentie, R. (2019). Natal habitat and sex-specific survival rates result in a male-biased adult sex ratio. *Behavioral Ecology*, **30**, 843–851. doi:10.1093/beheco/arz021